

HUSK
ÅRSMØDE/SEMINAR
DEN 17.-18. APRIL

DANSK FRILUFTSLIV

DANSK FORUM FOR NATUR- OG FRILUFTSLIV
NR. 61, MARTS 2005, PRIS: 40 KR.

DANSK FORUM FOR NATUR- OG FRILUFTSLIV

www.danskfriluftsliv.dk

Formand: Johnnie Bøtke Laursen
tlf. 86 67 65 64
johnnie@b-laursen.dk

Kasserer: Erik Jegsen
tlf. 64 72 26 73
jegsen@privat.dk

Sekretær: Ole Larsen
tlf. 56 76 12 08
o_larsen@hotmail.com

Peter Bentsen
tlf. 35 35 45 86
PBentsen@ifi.ku.dk

Mads Brodersen
tlf. 64 48 15 85
mcbrodersen@mail.dk

Carsten Damsgaard
tlf. 74 68 11 34
cdamsgaard@gmail.com

1. suppleant: Flemming Mumm
tlf. 28 35 68 43
mumm@traeklatring.dk

2. suppleant: Louis Sørensen
tlf. 87 25 08 04
louis.cs@gmail.com

Redaktion:
Carsten Damsgaard (ansvarsh.)
Mads Brodersen
Terkel Berg-Sørensen
Louis Sørensen

Annoncer:
Louis Sørensen
tlf. 87 25 08 04
louis.cs@gmail.com

Grafisk tilrettelægning:
Kristian Dueholm Jessen
tlf. 75 87 61 05
dueholm@gmail.com

Webmaster: Flemming Mumm

Friluftsbogklubben:
bogklub@danskfriluftsliv.dk

Forsidefoto: Carsten Damsgaard

ISSN 0909 – 0614

I n d h o l d

- 3 Formanden har ordet
- 5 Pressemeddelelse
- 6 Årsmøde
- 7 Regnskab og budget
- 8 Seminar på Strynø
- 9 Natursyn som indsatsområde
- 10 Hvor ligger bevisbyrden?
- 12 Lev livet hele livet
- 18 At blive til noget større
- 22 Friluftsbogklubben
- 23 Boglisten

F o r e n i n g e n s f o r m å l

Foreningens formål er at skabe, udbygge og vedligeholde kontakt imellem personer, der arbejder med vejledning og undervisning i natur- og friluftsliv.

Foreningen skal arbejde for at styrke danske naturoplysnings- og friluftslivstraditioner i samarbejde med vore nordiske nabolande med det formål at skabe harmoni mellem menneske og natur såvel som mellem mennesker.

Dansk Friluftsliv udgives af Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv og udkommer fire gange årligt:

nr. 62	juni	2005	deadline	1. maj
nr. 63	okt.	2005	deadline	1. sept.
nr. 64	dec.	2005	deadline	1. nov.
nr. 65	mar.	2006	deadline	1. feb.

Annoncering koster:

hel side	1000 kr. ekskl. moms
halv side	650 kr. ekskl. moms
kvart side	400 kr. ekskl. moms

FORMANDEN HAR ORDET

Af Johnnie Bøtcher Laursen

Der har eksisteret friluftsliv i Danmark i mere end hundrede år. Fra uorganiseret friluftsliv, hvor danskere alene, med familie eller venner tog på tur og til organiseret friluftsliv udøvet af uniformerede korps, vandre-lauget, kano- og kajakforenin-ger og mange andre.

For 25 år siden tog sagen en ny vending. Stærkt inspireret af norske og svenske friluftslivs-tanker begyndte pionerer som Terkel Berg-Sørensen, Svend Ulstrup, Ib Dahl, Axel Edinger og Dan Panton at sætte ord på det natur- og friluftsliv de drev med. Friluftslivsbegrebet, som vi arbejder med det, er baseret på deres indsats. Og vi er dem tak skyldig. Det var tider, hvor få mennesker med stærke hold-ninger satte dagsordenen.

Flere af disse pionerer var med til at starte Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv i 1987. Her blev tur efter evne, natursyn og mange andre gode emner disku-teret livligt.

Miljøet var ikke så stort og man udvekslede sværdslag og erfa-ringer til fælles gavn.

En del af debatten foregik i medlemsbladet, der i dag hed-der Dansk Friluftsliv. Gå blot tilbage og se gamle numre fra 80'erne og 90'erne.

Et af de emner der oftest blev diskuteret var hvem, der var kvalificeret til at vejlede i hvad. Enkeltpersoner prøvede at op-stille standarder, ofte med ud-

gangspunkt i deres egen kunnen eller som noget, der kun kunne erhverves ved pågældendes firma. Intet af dette fik gen-nemslagskraft, men blev ofte udgangspunkt for diskussioner. Hvem skulle afgøre hvem, der havde den fornødne kunnen? Og hvor fik de bemyndigelsen fra? Samtidig var det ikke altid at samarbejdsvilje, pædagogisk indsigt og menneskelig varme fulgte den tekniske viden.

Samtidig med dette foregik der en kæmpe udvikling indenfor friluftslivet hos skolefolket i de frie skoler, på ungdomsskoler, hos de uniformerede korps, i klubber og foreninger i DGI- og DIF-regi og mange andre steder. Her havde man allerede, eller opbyggede selv, uddannel-ser til at imødegå efterspørg-selen fra det hurtigt voksende friluftsliv.

En dialog og et samarbejde kunne have været med til at øge kvaliteten af friluftslivet. Men sådan gik det ikke i første om-gang, selv om der i DFNF var medlemmer med mange berø-ringsflader.

Uenigheden meldte sig i DFNF. De der ikke kunne få det, som de gerne ville, eller som ville mere,

lavede en ny forening. I løbet af kort tid blev stifterne også uenige her. Og igen valgte man opsplitning frem for dialog – de uenige startede en ny forening. Der blev lavet udmærkede ud-dannelser, men uden den store gennemslagskraft. Forholdene i disse forskellige organisationer minder meget om den danske venstrefløj i 70'erne. Knap var to mennesker blevet uenige, så opstod et nyt parti. I denne fragmentering giver det sig selv, at det var svært at nå langt ud og komme i dialog med resten af friluftsfolket. Der var stærke meninger, men måske ikke så megen lyst til dialog.

Dette varede ved op gennem 90'erne. DFNF fortsatte sit måske lidt stille, men kontinu-erlige virke. Fra ca. 20 medlem-mer i starten til 300 i dag. Set i bakspejlet skulle vi måske have markeret DFNF kraftigere, omvendt var det jo netop ikke stærke holdninger, der var man-gel på.

Da vi i DFNF tog initiativ til at prøve at koordinere uddan-nelse og sikkerhed på havka-jakområdet stod det klart at vi måtte lære af de tidligere fejltagelser. Der var dog også posi-tive erfaringer at bygge på. På

ÆNDRINGSFORSLAG

Bestyrelsen fremlægger på foreningens årsmøde en række æn-dringsforslag til vedtægterne. Interesserede medlemmer kan ved henvendelse til Erik Jegsen på telefon 6472 2673 eller via mail på jegsen@privat.dk få tilsendt forslagene inden årsmødet.

friluftsvejlederuddannelsen på Institut for Idræt i København var det lykkedes at bygge bro mellem uddannelsessystemet og mange af de dygtige natur- og friluftsvejledere. Eksamener og certificering i friluftsliv var blevet afprøvet. Nu var der bare behov for at få det til at nå længere ud, ikke mindst i det hurtigt voksende friluftsliv i skoleverdenen.

For at det denne gang kunne blive noget varigt var det vigtigt for os at engagere instruktører, vejledere og lærere fra store friluftorganisationer og skoleformer med friluftsliv som en væsentlig aktivitet.

Et væsentligt skridt for samrådene har været at blive enige om retningslinier. Hvor skal niveauet ligge? Er det for lavt giver det ikke en øget kompetence og er det for højt bliver det ikke brugt i praksis. Ligeledes er der forskel på om der er et stærkt fundament at bygge på i forvejen som for eksempel i klat-

ring, hvor Bjergklubben og Sportsklatrerne sidder på en stor del af erfaringen, eller som i havkajak, hvor der udover IFI's erfaringer næsten ikke var andre.

Et andet diskussionspunkt er hvem, der kan/skal udnævne hvem til vejledere. Det er diskussionen om hvad der kom først – hønen eller ægget? Det problem er vi ovre nu. Det er nu op til de ansvarlige organisationer at finde de mennesker, der lever op til de krav vi stiller til vejledere. Fremover er de så ansvarlige for at opbygge de nye systemer.

Dybest set har vi gjort det på den måde i mange år allerede. IFI har givet nogle magt til at udstyre andre med et instruktørstempel i kano, havkajak eller klatring. Det samme gælder for de seneste år på andre uddannelsesinstitutioner, herunder ikke mindst friluftsvejlederuddannelserne på CVU'erne. Det er institutionerne, der tager an-

svaret og giver bemyndigelsen.

Om måden at bygge uddannelsesstrukturerne op på så bliver helt ens i diverse samråd er op til disse selv. Men vi vil i DFNF forsøge at få så stor genkendelighed som muligt og bibeholde den brede opbakning.

Når alt dette er sagt må jeg selvfølgelig også sige, at der forestår mange udfordringer fremover. Vi vil gerne opbygge et skudsikkert system, men intet stykke papir vil nogensinde garantere, at der ikke sker ulykker og uheld i friluftslivet. Vi kan kun forsøge at mindske chancen for det så meget som muligt og være med til at begrænse følgerne, når der sker noget.

Men vi har i dansk friluftsliv nu taget et stort og vigtigt skridt væk fra mange års snak og stillingskrig. Nu samarbejdes, udvikles og forbedres der – til gavn for hele friluftsområdet.

Gamle dage er forbi!

KAJAK-KURSER 2005
DANMARK uge 22
SVERIGE uge 30-31
GRØNLAND uge 30-32

**Gymnastik og
Idrætshøjskolen
ved Viborg**

www.giv.dk

PRESSEMEDDELELSE

NYT KLATRESAMRÅD VIL ØGE SIKKERHED OG UDDANNELSE I DEN DANSKE KLATREVERDEN

Efter mediedebatten sidste år om manglende sikkerhed i klatring tog Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv initiativ til at koordinere og forbedre sikkerhed og uddannelse på klatreområdet.

Med opbakning fra undervisningsminister Ulla Tørnæs og Friluftsrådet er det lykkedes Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv at samle alle de større organisationer og skoleformer til et samarbejde.

Det har nu ført til stiftelsen af Klatresamrådet. Bag samrådet står:

- Dansk Sportsklatreforbund
- Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv
- Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI)
- Efterskolerne
- Børne- og Ungdomsorganisationernes Samråd (DUI, Spejderne & FDF)
- Højskolerne (FFD)
- Skov & Landskab
- Ungdomsringen
- Universiteterne
- Dansk Bjergklub

Målet er at udarbejde fælles sikkerhedsregler og minimumskrav til instruktører inden for både træ-, væg- og klippeklatring. Man er nået til enighed om et uddannelsessystem, der skal gælde i det frivillige arbejde og i undervisningssektoren.

De kommende minimumskrav til instruktører vil forhåbentlig gøre det sikrere og lettere at udvælge instruktører eller ansvarshavende til klatreaktiviteter i fremtiden. Det er samrådets målsætning at lave forskellige krav til henholdsvis "føring af ruter" og "aktiviteter med topreb".

Klatresamrådet er det tredje samråd indenfor friluftsområdet. For et par år siden stiftedes Havkajaksamrådet og i 2004 blev Kanosamrådet en politisk realitet.

Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv's idé er at sikre bred opbakning og stor viden bag arbejdet med sikkerhed og uddannelse. Med i samrådene er de væsentligste organisationer og skoleformer, hvor den pågældende aktivitet fylder meget. Andre er velkomne til at tilslutte

sig de retningslinier der stilles op. Det gælder ikke mindst de kommercielle udbydere, som vi gerne ser en dialog og et samarbejde med.

Vi opfordrer derfor de mange seriøse private firmaer på klatreområdet til at slutte sig sammen og gå i dialog med Klatresamrådet. Dette er sket på havkajakområdet. Prohavkajak, en sammenslutning af etablerede udbydere på området, samarbejder med Havkajaksamrådet om at forbedre sikkerhed og uddannelse.

De deltagende organisationer og skoleformer forpligter sig til at arbejde med de retningslinier, som samrådene anbefaler.

Interesserede vil kunne se mere om strukturen på www.havkajaksamraad.dk. Lignende hjemmesider er undervejs for Klatresamrådet og Kanosamrådet.

PRESSEKONTAKTER

Klatresamrådet:

Mikael Kristiansen
Dansk Bjergklub
mk@outofoffice.dk, tlf 2670 1343

Kanosamrådet:

Vibeke Preisler
Dansk Kano- og Kajak Forbund
u579@skat.kk.dk, tlf 3996 1117/2534 3030

Havkajaksamrådet:

Lars Borch
Efterskolerne
larsborch@tdcadsl.dk, tlf 8689 8888

Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv:

Johnnie Bøtke Laursen
johnnie@b-laursen.dk, tlf 8667 6564

ÅRSMØDE

Af Johnnie Bøtcher Laursen

Der indkaldes hermed til årsmøde og generalforsamling i Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv.

Det foregår på Smakkecenteret på Strynø. Vi begynder årsmødet søndag den 17. april kl. 19. Hvis man tager færgen fra Rudkøbing kl. 17.50 er man på Strynø kl. 18.20. Overfarten koster 60 kr. pr. person for tur/retur. Dagsorden ifølge vedtægterne – men under de faste punkter om regnskaber, beretning og valg gemmer der sig et stykke spændende friluftspolitisk arbejde, som vi gerne vil have mange medlemmer til enten at bakke op om eller indlade sig i diskussion om.

I år er det emner som:

- Har DFNF et natursyn?
- Hvor blev humoren af i friluftslivet?
- Samråd, nu også med klatring!
- Frilftsvejlederne og DFNF

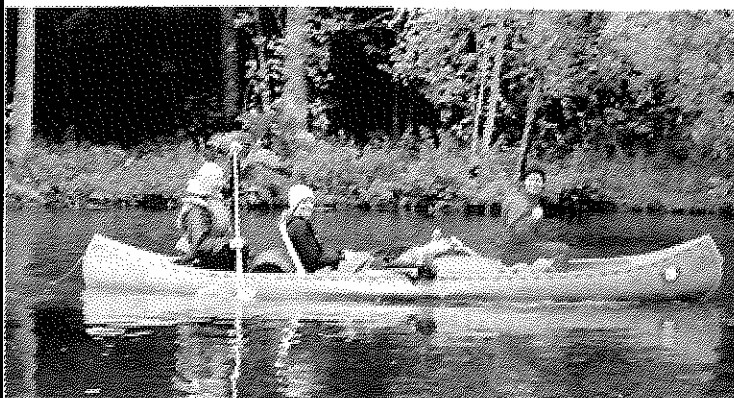
Efter årsmødet er der mulighed for over en kop øl at snakke videre om stort og småt i friluftslivet. Deltagelse i årsmødet er gratis - det gælder også en overnatning i telt eller under tag frem til seminaret den følgende dag. Se side 8.

Tilmelding:

Ole Larsen på tlf. 56 76 12 08 eller mail: o_larsen@hotmail.com senest den 8. april.

Vel mødt!

Friluftsliv

i pædagogisk arbejde

Konference på Tønballe Naturcenter
ved Snavnby
22. og 23. september 2005

Teoretiske oplæg og paneldebat med Anette Bischoff, Poul Wahls Due, Søren Andkjær m.fl. Praktiske aktiviteter og refleksion med velkvalificerede vejledere (Jolle Sejlads, Kajak, Vandreture, Bålmad, Basislejr, Træklatring og Islandsk Hest).

- * Dag 1 tager udgangspunkt i Friluftsliv som pædagogisk arbejdsredskab i forhold til fysisk/psykisk udviklingshæmmede og sindslidende.
- * Dag 2 tager udgangspunkt i Friluftsliv som pædagogisk arbejdsredskab i forhold til de socialt utilpassede unge og unge med særligt behov for støtte.

Mere information om program, tilmelding og priser fås på www.koldingsem.dk

REGNSKAB OG BUDGET

BUDGET 2004

REGNSKAB 2004

BUDGET 2005

Indtægter

Tipsmidler	25.000	25.000,00	25.000
Kontingenter	60.000	62.810,00	63.000
Renter	0	21,23	0
Projekter, arrangementer	9.000	9.825,00	12.000
med tipsmidler	7.500	7.500,00	9.000
Annoncer i bladet	5.000	5.850,00	5.000
Diverse	1.200	1.326,73	0

I alt:	107.700	112.332,96	114.000
---------------	----------------	-------------------	----------------

Udgifter:

Bladet	60.000	64.012,01	65.000
Kurser	0	-	0
Projekter	9.000	16.897,20	15.000
Nordiske aktiviteter	2.000	2.700,00	3.000
Mødeaktiviteter	16.000	14.283,00	18.000
Administration	10.000	12.467,10	12.000
Diverse	0	694,00	0

I alt:	97.000	111.053,31	113.000
---------------	---------------	-------------------	----------------

Resultat:	10.700	1.279,65	1.000
------------------	---------------------	-----------------------	--------------

Egenkapital:	700	715,70	2.000
---------------------	------------------	---------------------	--------------

Likvide aktiver:	11.400	1.995,35	3.000
-------------------------	---------------------	-----------------------	--------------

Erik Jegsen

kasserer

Dan Panton

revisor

Janni Nielsen

revisor

SEMINAR PÅ STRYNØ

KYSTFRILUFTSLIV - NATUR,
KULTUR OG MULIGHEDER!

Mandag den 18. april 2005
afholdes seminar på Strynø
ved Øhavets smakkecenter.

Dansk Forum for Natur- og
Friluftslivs seminar kommer i
år til at handle om kystfriluftsliv.

Kystfriluftsliv har mange muligheder for oplevelser, læring og rekreation. Der er de gode muligheder for færdsel og oplevelsen af de »store åbne vidder«.

Strynø og smakkecenteret er et oplagt valg for årets emne. Vi vil selvfølgelig udnytte de gode muligheder for at komme ud i praksis. Derfor er eftermiddagen afsat til praktiske øvelser. Det skal i denne sammenhæng understreges, at det er på deltagernes eget ansvar, hvis de f.eks. vover sig ud i en havkajak. Kend jeres egne muligheder og begrænsninger!

Formiddagens oplægsholdere er valgt ud fra et ønske om at få kystfriluftsliv og kystkultur belyst fra forskellige indfaldsvinkler. Oplæggene varer ca. 20 min. De efterfølges af en spørge/debattid på ca. 10 min. Debatten vil forhåbentlig fortsætte hele eftermiddagen.

Vi har hermed muligvis opfundet en ny dansk version af »Walk and talk« - »friluft og snak«!

PROGRAM

- 08.00 Afgang med færgen fra Rudkøbing
(pris tur/retur 60 kr. pr. person)
- 08.30 Check-in og morgenkaffe
- 09.30 Velkomst ved DFNF
- 09.40 Torben Büllow, Smakkecenteret:
»Smakkecenteret, Strynø og kystfriluftsliv«
- 10.10 Ole Mortensen, Langelands museum:
»Kystkulturen med udgangspunkt i
brugsfartøjerne«
- 10.40 Kort pause
- 11.00 Poul Henrik Harritz, Danmarks Naturfredningsforening:
»Færdsel og naturbeskyttelse«
- 11.30 Jesper Henriksen, Idrætsskolerne i
Oure: »Det mere ekstreme og sportificerede kystfriluftsliv«
- 12.00 Introduktion til eftermiddagens aktiviteter. Vi bevæger os langs kysten: til fods, i havkajak og i smakkejolle
- 13.30 Spisning og retur til smakkecentret. Maden laves af studerende fra Den frie lærerskole
- 15.45 Afrunding med kaffe - tak for denne gang
- 16.40 Afgang med færgen til Langeland
(alternativt kl. 18)
- Pris 200 kr. Betales ved ankomsten.

Tilmelding til DFNF's sekretær Ole Larsen:
o_larsen@hotmail.com senest den 8. april.

NATURSYN SOM INDSATSOMRÅDE

Af Steffen Holberg

Friluftsrådet har valgt at arbejde med »indsatsområdet« natursyn. Til dette arbejder repræsenterer jeg Dansk Forum for Natur- og Friluftsliv i en gruppe, hvor vi er i alt 12 repræsentanter. Jeg har før nævnt her i bladet, at det er en god lejlighed til at sætte fokus på dette spændende område, som jo ligger til grund for alt det vi foretager os i dansk friluftsliv.

Emnerne for arbejdet i indsatsområde natursyn er følgende:

- Hvilken natur ønsker vi i Danmark?
- Natur for hvem?
- Hvor meget skal Friluftsrådet engagere sig i naturbeskyttelse?
- Hvor meget må vi manipulere naturen?
- Kan vi overlade mere natur til fri succession?
- Hvilke planter og dyr skal vi hjælpe tilbage til Danmark?
- Hvor går grænsen for kulturmiljøet?
- Er friluftsliv og naturen lige vigtige?

Vi begyndte arbejdet i september, og det vil være færdigt om et års tid.

Kig evt. på Friluftsrådets hjemmeside for yderligere oplysninger om arbejdet med indsatsområder og Friluftsrådets officielle natursyn.

Til sidst en opfordring til at gå ind på foreningens debatforum via hjemmesiden. Hvad er din holdning til natursynsdebatten? Lad debatten sprudle!

På nettet i ny forklædning

www.danskfriluftsliv.dk

bogklub, debat, medlemsinformation

FRILUFTSNET NORDVEST – SHELTERNET.DK

Af Steffen Holberg, www.beltude.dk

Vi har nu arbejdet i mere end to år på at realisere dette store projekt med at koordinere de forskellige stisystemer i Nordvestsjælland og etablere overnatningspladser med sheltere til grupper.

Når det hele er færdigt i løbet af dette år vil der være ca. 60 sheltere med i netværket fordelt på pladser med 3-4 hvert sted. Vi har her i begyndelsen af 2005 bygget ca. 40.

Netværket er etableret med ruter fra Reersø i syd til Sjællands Odde i nord. Fra Røsnæs i vest til Isefjorden i øst. Der er mulighed for vandring, cykling, ridning, kano, havkajak eller med smakken sat i jollen. Alene kyststrækningen er på mere end 200 km. Enkelte af stederne er stadig langt fra at være på plads på grund af ekstrem langsommelig sagsbehandling og en særlig afart af dansk demokraklynkogklag.

Som flere af klagerne skriver: det er en rigtig god idé at tage ungdommen med ud i naturen. Vi kender bare et meget bedre sted end her hvor vi bor! Nå - modgang modner.

Shelternet.dk er en fed ting som mange hundrede glade folk i Nordvestsjælland har været med til at skabe. Tjek selv hjemmesiden: www.shelternet.dk. Det hele ligger klar til brug.

EFTERLYSNING

Vi har fået posten retur fra enkelte medlemmer pga. ukendt adresse. Adresserne nedenunder er de sidst kendte. Er der nogle af læserne der kan bidrage med oplysninger om nye adresser etc. så mail til Erik på adressen: jegsen@privat.dk
På forhånd tak for hjælpen.

Medlem nr. 612, John Pedersen, Bostrupvej 46, 4840 Nr. Alslev

Medlem nr. 642, Gro Kamp Hansen, Rønne Alle 1, 8230 Åbyhøj

Medlem nr. 719, Økøhusen Nordstjernen, c/o Solnavej 45 st. tv, 2860 Søborg

HVOR LIGGER BEVISBYRDEN?

BEVISBYRDEN LIGGER STADIG HOS FRILUFTSFOLKET...

Af Rasmus Simonsen

Friluftslivet er blevet en institution i vores sprogbrug og forståelse, men hvilken en? Et ungt begreb i dansk sprogsammenhæng med rødder i det fælles nordiske. Et begreb som først søgtes defineret med selektion og begrænsning for øje og som senere er blevet forfladiget og »strukket« så det spænder så bredt, at det efterhånden må sprække i mindre dele (f.eks. i frilftsaktivitet, friluftsturisme, friluftssport osv.). Dette fordrer afgrænsning og nærmere definering, når man beskæftiger sig med feltet. Denne artikel søger at give et perspektiv på friluftsliv som fag i skole-/undervisnings-sammenhæng.

Anvendelsen af »friluftsliv« som pædagogisk middel breder sig inden for alt fra børnehaver til lederkurser.

Særligt i kursus- og oplevelses-sammenhæng har brugen af uderummet og friluftslivsaktivi-

teter kronede dage. Disse anvendes til alt fra ren underholdning til personlighedsudvikling. Der bliver i dag brugt mange midler på kurser i Teambuildinggenren, hvor de pædagogiske metoder ofte er frilftsrelaterede. Dette til trods for, at der ikke videnskabeligt er beviser for de pædagogiske effekter ved denne praksis. De, som betaler for disse kurser, er ofte økonomisk tænkende og rationelle mennesker, så de må jo alligevel mene, at de eller deres medarbejdere får mere for pengene end bare oplevelse og stimuli.

Anderledes ser det ud i skole-sammenhæng. Her er udbredelsen af friluftsliv nået langt inden for de frie skoler, men i folkeskolen går det mere tragt. I denne sammenhæng stilles der større krav om dokumentation for opnåede færdigheder og dannelsesmæssige effekter. Fra de politisk-/økonomisk ansvarlige lyder kravet: »Hvis friluftsliv er så værdifuldt, så vis os disse værdier, så vi kan sætte pris på dem – i kroner og øre«. Denne tendens er også tydelig indenfor udendørspædagogikken (Naturklassen). Denne undervisningspraksis kræver (ofte) flere økonomiske midler, men indeholder for mange af os åbenlyse dannelsesværdier. Når man studerer teoretikere indenfor dette felt (*Arne Jordet (Norge)*, *Udendørspædagogik (Svenske)*), forbliver argumentationen for de pædagogiske værdier ofte på et filosofisk plan. Pædagogisk er dette ikke noget problem, da

pædagogikken er normativ og handler om intentionalitet over for andre, men når det kræver tilførsel af flere økonomiske midler for at kunne gennemføre denne undervisningsform, så er tendensen i dag, at man vil have dokumentation for, at man får noget for pengene. »Naturklassen« er i denne sammenhæng prisværdig for sit forsøg på, at bringe videnskabelighed ind i dette felt, men har også vist, hvor vanskeligt det er at dokumentere effekterne af denne pædagogik.

Det er samme problematik som præger den politiske debat om 10. klasse. Omend alle jeg kender, kan blive enige om, at 10. klasse er vigtig for mange unge, er der økonomiske og politiske interesser, som beskærer tilskuddet til denne årgang. 10. klasse har fået status som et »fjumre-år« og en økonomisk udgift, som »tydeligvis« ikke udbyttmæssigt står mål med de økonomiske midler som bruges på den!

I arbejdet med min professionsbacheloropgave, som afslutter min læreruddannelse, har jeg søgt efter dokumenterede effekter af friluftslivets dannelses-potentiale. Resultatet har været nedslående. Der er mange, som har beskæftiget sig med dette tema, men konklusionerne er på filosofisk og fornemmelses niveau, som f.eks. »min oplevelse er, at eleverne...«, »efter dette forløb mener jeg at kunne spore en tendens til, at...«, »flere elever udtrykte efter turen.....«.

Dette er udsagn af stor gyldighed, men kan næppe påberåbe sig stor videnskabelighed.

Årsagen til de få videnskabelige resultater inden for friluftslivet, skyldes delvist, at friluftliv som forskningsfelt og universitetsfag er relativt ungt, og at de pædagogiske effekter knytter sig mere til værdier og kundskaber end til resultater, som kan dokumenteres med de evalueringsredskaber uddannelsessystemet traditionelt benytter sig af. Derudover er effekterne af en pædagogisk praksis utrolig komplekse, og kan ikke undersøges isoleret set, fordi der er så mange andre aspekter som spiller ind.

Jvf. de centrale kundskabs- og færdighedsområder for fagene i folkeskolen, ligger friluftsliv i dag som emneområde inden for idrætsfaget. Her byder man ind i et fagområde, hvor pladsen er trang, og tiden tilrettelagt og tilpasset sportens verden. Skal forholdene for friluftsliv i folkeskolen forbedres, bør det opnå status som selvstændigt fag, valgfag eller friluftslivsuger á la emneuger. Kort sagt – det koster penge.

Så enten må vi overbevise de politisk-/økonomisk ansvarlige om, at lærings- og dannelses»effekten« af friluftslivet som fag eller pædagogisk metode ikke nødvendigvis skal dokumenteres, ellers må vi friluftslivsentusiaster lægge hænderne i skødet og vente på, at man får videnskabelige beviser for disse.

Jeg føler, at vi står i denne uomgængelighed. En uomgængelighed, hvor ingen af disse er reelle løsningsmuligheder, og hvor

bevisbyrden stadig ligger hos os friluftslivsentusiaster. Det er os der må, om end ikke bevise, så vise friluftslivets fortræffeligheder i en skole/undervisningssammenhæng. Vi kan ikke vente på, at man videnskabeligt får dokumenteret disse værdier. Vejen frem, er for mig at se, at udnytte det hul som friluftslivet som fag har »sparket« sig, særligt inden for de frie skoler, til at vise disse fortræffeligheder. Dette kræver, at vi laver en friluftslivsundervisning af så høj kvalitet, at der ikke er grund til at stille spørgsmålstegn ved dennes fortræffeligheder.

Men hvad er kvalitet egentlig i en friluftslivsundervisning?

Som friluftslivsstudent i Norge, opleves den norske friluftslivstradition tydeligt. Her er der faste værdier og traditioner som knytter sig til friluftsliv, og når der undervises ud fra det »traditionelle friluftsliv« er indholdsvalget og metoderne nærmest naturgivne. Dette er unægtelig andre perspektiver, end dem vi kender fra danske sammenhænge. Men lad os endelig ikke se dette som en begrænsning, men som en positiv udfordring. Den danske friluftslivstradition (hvis det giver nogen mening at tale om en sådan) er under udformning, definering og fremdyrkelse. Derfor er også spørgsmålet om indholdsvalg, metode og dermed også om kvalitet i friluftslivsundervisningen et åbent spørgsmål. Hårdt sagt, er dette måske også grunden til at »dansk« friluftslivsundervisning beror mere på undervisningens egen friluftslivsbaggrund (spejder, militær, højskole, nordisk etc.), end på en reflekteret

bevidst vurdering af, hvad der er kvalitet i en friluftslivsundervisning. Faren herved er, at »undervisningen« ender som en række gode stimulerende oplevelser og alt for meget varm kakao, snarere end en progressiv opbygget undervisning ud fra en klar målsætning.

Der savnes således en debat om kriterier for et kvalitativt indholdsvalg og for valg af metode inden for dansk friluftsliv i undervisnings- og skolesammenhæng. Lad dette være en opfordring til at styrke denne debat. Ud fra hvilke principper skal indholdet vælges? Hvilke turformer? Hvilke kultur- og naturelementer bør formidles i danske friluftslivssammenhænge og hvorfor? Hvordan skal progressionen i undervisningen bygges op? Hvad er friluftslivets dannelsespotentialer, og hvordan sikrer vi, at disse værdier er til stede i undervisningen?

Bare for at tage kritikken i opløbet: Jeg er stadig så ung (25 år), at jeg er idealist. Det er vigtigt med idealisme i denne debat, om end tingene ser anderledes ud, når de f.eks. skal reduceres så de passer ind i en 90 minutters ramme og mange elever. Det er vigtigt, at denne undervisning tænkes ud fra idealer, så må vi derefter tilpasse den rammerne. For, hvis det er rammerne, som skal være udgangspunktet for idealet, så spår jeg dansk friluftsliv i skolesammenhæng et kort liv.

*Kommentarer er meget velkomne:
simonsenrasmus@hotmail.com*

Foto: Carsten Damsgaard

LEV LIVET HELE LIVET

Af Lone Gasberg, Kristine Pedersen og Johs. Odgaard

»Kan man som pensionist overnatte i skoven, lave mad over et lejrbrænde, sove i sovepose i en samisk lavu, sidde og fortælle og lytte til historier om aftenen over et glas vin? JA, selvfølgelig kan man det - hvis man lige overvinder en ting eller to!«

Citatet stammer fra indledningen på et læserbrev, som en af vores deltagere skrev til Amagerbladet den 2. november, efter hjemkomsten fra to dage i Knorrenborg Vang ved Fredensborg.

Sammen med fem ældre fra Pensionisthuset i Tårnby har vi, tre friluftslivsvejlederstudenter fra IFI, tilbragt et par dage i skoven.

Her oplevede de ældre naturen, egne kompetencer og samarbejdet hinanden imellem på en helt anden måde, end de før havde gjort. Der blev tilført et nyt element af glæde over meningsfyldt samarbejde og en øget begejstring over at kunne noget anderledes: noget de ikke på forhånd havde forestillet sig, at de kunne. Hvis to dage i naturen kan gøre så stor en forskel for en gruppe ældre fra Tårnby, er det sandsynligt, at andre ældre vil opleve det samme.

Den store udvikling, som samfundet har gennemgået i de seneste 25 år, har gjort livsbetingelserne langt mere gunstige og den »aktive« levetid længere for den ældre befolkning (Wissendorf 2000). Men synet på alderdommen har ikke fulgt med. Det forandres kun langsomt i folks, og selv i de ældres egen bevidsthed. Det er vigtigt, at opfattelsen af de ældre ændres til, at de indeholder store potentialer – er frisatte til det, de ønsker at beskæftige sig med/deltage i.

Det senmodernes vilkår: den kulturelle frisættelse, refleksiviteten i vor gøren og laden og den derved øgede mulighed for selvrealisering og valgfrihed på andre og flere planer, er også et vilkår for den ældre generation (Ziehe, 1998). Med dette in mente ønsker vi at flytte fokus fra mediernes stigende tendens til at idealisere ungdommen, hvilket medfører en mytedannelse om alderdommen og en form for angst omkring det at blive gammel. »Hvis vi ikke har respekt for alderdommen, er det svært at have respekt for os selv, når vi er gamle« (Krogh Hansen 2002, s. 25).

Efter et par dage i skoven, med ældre på den høje side af de tres, har vi i praksis fået et indblik i begrebet livslang læring (Illeris, 2001), og at det at være menneske er en livslang dannelsesproces.

Friluftslivets rammer skaber i høj grad nye udfordringer for denne aldersgruppe, fysisk såvel som socialt. På mange måder er friluftsliv en intens aktivitet, som vi er sammen om, vejleder som deltager. Friluftslivet rummer autenticitet: en ægthed og ærlighed i forhold til det at være menneske, en ægthed i forhold til opholdet i vores ophavs omgivelser, en ægthed i forhold til det at være sammen om opgaverne.

Set i lyset af ovenstående er der tre fokuspunkter, der vejer tungt, når vi beskæftiger os med ældre og friluftsliv. Vi må tage højde for den kultur, de ældre lever i, begrebet livslang læring og friluftslivets rammer. Derfor må det være på sin plads at tilpasse friluftslivet som et pædagogisk redskab, der også giver plads til de ældre i deres fortsatte personlige udvikling. Her er det væsentligt at stille følgende spørgsmål:

Hvorfor har friluftslivet pædagogisk relevans i arbejdet med ældre?

ÆLDRE OG FRILUFTSLIV

For at belyse vores overvejelser omkring ældre og friluftsliv samt »ældre i friluftsliv« bedst muligt, er det nødvendigt med en kort definition af de pædagogiske felter og begreber.

ÆLDREPÆDAGOGIK OG LIVSLANG LÆRING

Det stigende antal ældre i Danmark kan i sig selv give grund til at sætte fokus på denne befolkningsgruppe. Når vi danner os et billede af denne gruppes karakteristika, ser vi, at der er behov for en særskilt pædagogik i forhold til denne gruppe, men ældrepædagogikken er et relativt nyt felt på den pædagogiske scene. Begrebet blev først etableret i 1993 af Dansk Folkeoplysnings Samråd.

Vi mener, at de ældre såvel som samfundets øvrige generationer, lever og agerer i samfundet på det senmodernes vilkår. Således spiller begrebet refleksivitet en stor rolle, og vi ser hermed, at individets forhold til sig selv bliver omdrejnings-

punktet for valg af indhold i tilværelsen. Man taler om »alderdommens frisættelse« (Krogh Hansen, 2002, s.14).

I en samtale med de ældre fra Pensionisthuset gav de udtryk for, at der i deres hverdag var mange muligheder for aktiviteter og tilbud, som de kunne vælge imellem. »Det er et stort tag-selv-bord«. Der blev også nævnt at: »Det er svært at sortere fra«. Når vi spurgte ind til, hvordan de så vælger og prioriterer, blev der bl.a. svaret: »Jeg vælger det, jeg synes er mest interessant« og »Familien kommer først«.

I betragtning af at gruppen af fysisk og mentalt friske ældre i dag er stigende (Wissendorf, 2000), er der, efter vores mening grund til at formode, at mange ældre deler ovenstående udtalelser og meninger. Knud Illeris nævner bl.a. i sin karakteristik af »den modne alder«: De ældre bruger tiden på noget kvalitativt godt, dvs. »...aktiviteter...som er karakteriseret ved at det er noget man helt igennem selv har valgt, fordi det er noget man gerne vil...« (Illeris, 2001, s. 177). Vi har således oplevet, at de ældre fortsat har gå-på-modet og lysten til at lære nyt; til at vælge fra tag-selv-bordet. Dvs. at de ældre har potentialer til livslang udvikling og læring.

Med ovenstående in mente er det berettiget at rette opmærksomheden mod de ældres ressourcer. En ældrepædagogiks opgave bliver dermed også at fjerne fokus fra den ældre som et objekt/klient til den ældre som den vidende forbruger/det selvforvaltende individ. (Wissendorf, 2000).

Ældrepædagogik er en sammensmeltning af specialpædagogik, socialpædagogik og almen pædagogik (Wissendorf, 2000). Specialpædagogik fordi der nødvendigvis er særlige hensyn, man som vejleder er nødt til at tage i arbejdet med ældre. Mht. friluftsliv og overnatning i det fri var det især underlagets hårdhed og kuldepåvirkning-en, vi måtte tage særlig højde for.

Mennesket er et socialt væsen, og ikke mindst ældre, der måske har mistet en ægtefælle eller nære venner, har behov for, at de aktiviteter, som de deltager i, har et socialt perspektiv. Ydermere fordrer det senmodernes karakteristika »...en modbevægelse, der retter sig mod det fælles frem for det individuelle«. (Illeris, 2001, s. 179).

Den almene pædagogik i forhold til ældre adskiller sig fra voksenpædagogikken ved at være mere individorienteret samt at have livslang læring som mål. (Wissendorf, 2000). Mere individorienteret skal forstås i forhold til den ældres situation – frisættelsen. De ældre vælger aktiviteter ud fra personlige behov og interesser. Ydermere har de ikke fremtidig karriere, familiedannelse og økonomisk forsørgerpligt at tage hensyn til.

FRILUFTSPÆDAGOGIK

Det er først indenfor de seneste 30 år, at man kan tale om en egentlig friluftspædagogik. Tidligere handlede friluftslivet mere om et generelt liv i fri luft. Man talte ikke om at dyrke friluftsliv, men brugte det mere som en naturlig del af tilværelsen.

Friluftslivet er kulturelt betinget, og dermed bliver det i vor samtid også brugt og opfattet med udgangspunkt i den enkelte. Friluftslivet er også blevet til et pædagogisk begreb/redskab som benyttes professionelt. »Friluftslivs-pædagogiken har alltså som jag ser det främst till uppgift att hjälpa människor att ta egna krafter i bruk, övervinna rädslor för att inta räckta till, skapa självtillit. Människor ska känna sig starkare, friare, rikare efter att ha varit tillsammans med »friluftslivspedagoger« i naturen. Också friluftslivspedagogiken bör, med Habermas' ord verka emancipatorisk«. (Tordsson, 1993, s. 30). Denne friluftspædagogik er et godt redskab til at ændre ældres eget syn på alderdommen. Som tidligere nævnt ændres synet på alderdommen ikke i takt med udviklingen af den aktive gruppe i samfundet, som ældre er i dag. Ældre selv og deres omgivelser skal væk fra myten om, at alderdom først og fremmest er en periode af livet præget af svækkelse og sygdom.

Friluftslivet skaber også mulighed for mange situationer med naturkontakt, hvor »resultatet« ikke er givet. Der opstår uforudsete oplevelser og dermed et læringsrum, som kan bruges af alle. En af deltagerne (pensioneret tømrer) oplevede gennem en friluftslæg træets yderstruktur og fik på denne måde set sit håndværk i et nyt perspektiv. Hans forankrede erfaringer med træhåndværket blev sat i et nyt lys. Nu stod han med skoven mellem fingrene og mærkede dens mangfoldighed.

At bruge friluftslivet i en læringsproces sikrer, at

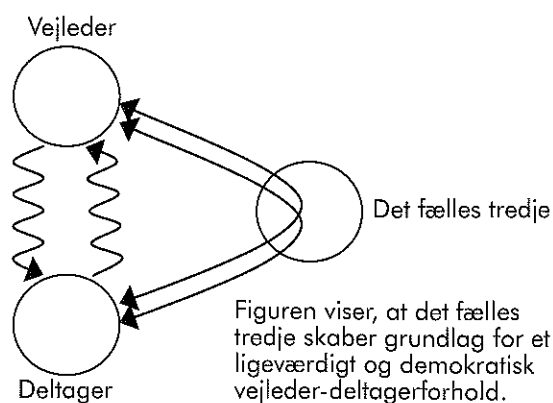
der skabes en forståelse for sammenhænge imellem virkelighed og teori. Læringen tager udgangspunkt i helheden og gør derved læringen lettere. I uderummet stimuleres alle vore potentialer, nysgerrighed, fantasi, sanser og det kognitive. Vi bliver skabende og medlevende, og dermed bliver ydre aktiviteter til indre aktiviteter, handling bliver til tænkning. Pædagogikken opfylder tankegangen om praksis før teori. Her er det muligt at føle, erfare og benytte de nye erfaringer på en umiddelbar måde, her tænker vi specielt på »tur efter evne«. Vi oplever naturen på dens præmisser og udnytter de muligheder, der ligger også i en kold og fugtig årstid. Som en deltager udtrykte det: »Det at slå ild var der pludselig en naturlig grund til«. Erfaring direkte ud fra handling giver en helhedsforståelse, som både er umiddelbar og nærværende. At reflektere over valg af aktiviteter og sætte dem i den rette sammenhæng, afhængig af målgruppe, er væsentligt for friluftslivets kvaliteter og for deltagerens udbytte af disse. Friluftslivet bør derfor bl.a. indeholde en social dimension samt bløde og hårde værdier (Andkjær, 2000). Disse to begreber giver os et kvalitativt pædagogisk redskab i arbejdet med ældre.

DET FÆLLES TREDJE

Målet er at skabe et ligeværdigt og symmetrisk lærings- og samværsrum mellem vejleder og deltager. Det fælles tredje er muligheden for at skabe et subjekt-subjekt forhold i relationerne mellem mennesker. Det subjekt-subjekt forhold, som opstår gennem at mødes omkring et fælles mål eller en fælles handling, betyder at oplevelserne bliver mere nærværende og kognitivt givende i situationen og i det efterfølgende arbejde sammen.

At skabe situationer hvor man ændrer objekt – subjekt forholdet vha. at handle sammen om et fælles fysisk ydre mål gør, at de personlige roller opløses, samt at man i højere grad arbejder på lige fod. Det fælles mål får de forud tildelte roller og forståelsen for dem til at flimre på en måde som gør forholdet mellem vejleder og deltager ligeværdigt. Man bidrager ud fra hvert sit erfaringsgrundlag. Den fælles handling gør det asymmetriske personrelaterede forhold symmetrisk.

Handlingen bliver noget man pludselig har sammen, som man ligeværdigt kan erfare og tale ud fra. Rollerne opløses og muligheden for kvalitativ kommunikation forstærkes.

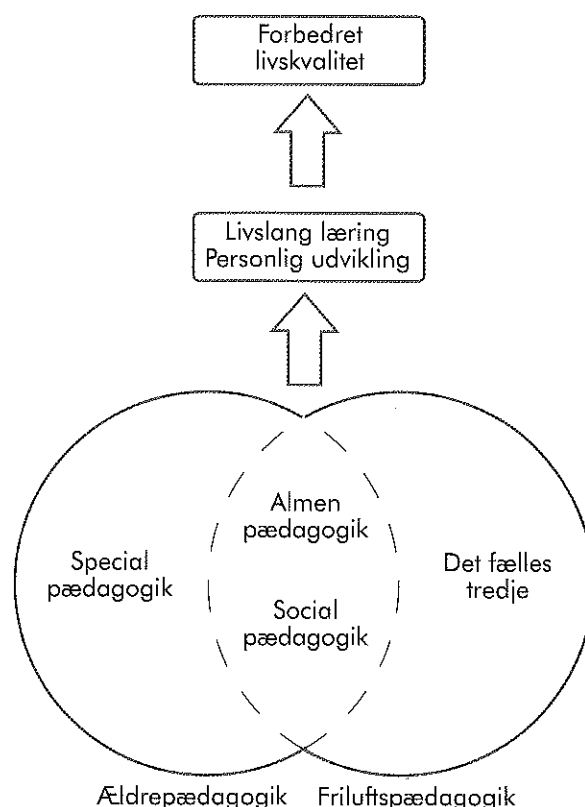

FORBEDRET LIVSKVALITET FOR ÆLDRE

En sammensmeltning af ældre- og friluftspædagogik kan danne grundlag for ældres personlige udvikling, livslange læring og en forbedret livskvalitet. Friluftslivet har således en pædagogisk relevans i arbejdet med ældre. Se modellen nederst på siden.

REFLEKSIV DIDAKTIK OG FRILUFTSLIV

For at sammenholde ovenstående pædagogiske teorier tager vi udgangspunkt i Hiim og Hippe's didaktiske relationsmodel (Hiim og Hippe, 1995). Det sikrer, at vi når omkring det hele menneske og får set hele praktikforløbet, planlægningsfasen, udførelsen og evalueringen fra et metaperspektiv. Her finder den reflektive didaktik sin relevans. Det overordnede tematiske indhold var lejrLiv, da

det efter vores mening forbindes med noget trygt, socialt og livsbekræftende – et sted for den gode oplevelse. Begrundelsen for lejrlev som tema var, at give deltagerne en oplevelse af medansvar og derved se vigtigheden i at skabe en base hvorfra tingene kan udvikle sig. Desuden peger de basale lejrlevsaktiviteter dels indad og tager dermed udgangspunkt i den enkeltes erfaringer og dels udad, hvilket gør aktiviteterne »større« og mere alment lærende. Således tager begrundelserne for at arbejde med lejrlev også udgangspunkt i deltagernes læringsforudsætninger. Endvidere skulle lejrlevet give deltagerne tid og lyst til fordybelse og indsigt.

Ud over de rent praktiske rammefaktorer som tid, sted og faciliteter samt love og regler om færdsel i skovene, har den sociale og tryghedsskabende dimension en stor rolle i arbejdet med denne aldersgruppe. Det kræver et stort forarbejde at skabe en tryghed hos deltagerne for at deres forudsætninger er tilstrækkelige.

Det var netop vores intention med målene at give de ældre mulighed for at opleve friluftslivet som en tryk og motiverende samværsform. Dette ønskede vi at skabe ved hjælp af:

- at udnytte egne erfaringer
- at skabe dialog mellem generationerne
- at opleve naturen gennem udfordringer i trygge rammer
- at opleve fordybelse og læring ved småhåndværk og primitiv madlavning
- at føle på og lære af naturen om efteråret.

Endvidere ønskede vi at bevidstgøre de ældre omkring deres muligheder for på egen hånd at skabe gode indholdsrige oplevelser med friluftsliv for hinanden, andre ældre og for familien – specielt børnebørnene.

Derudover havde vi i vores overvejelser et stort ønske om at inddrage de ældre mest muligt i lærerprocesserne, således vi blot vejledte undervejs. Det var vigtigt for os, at deltagerne fik mulighed for at bruge deres erfaringer, se egne kompetencer fra en anden vinkel og udvikle sig gennem oplevelse og samarbejde. Ud fra forudgående samtaler med deltagerne, sammensatte vi et program indeholdende både induktive og deduktive aktiviteter. Det skabte rig mulighed for fordybelse samt det at mødes om det fælles tredje i samtalerne/diskussionerne på vandreture og omkring lejrålet samt i madlavnings-situationerne.

Den efterfølgende evaluering har bekræftet vores tanker om hvordan friluftsliv for ældre skal udformes. Det er vigtigt at skabe en ro blandt deltagerne omkring indhold og planlægning, hvilket én af deltagerne udtrykte således: »Jeg kunne godt lide at tale med arrangørerne inden og fik et godt indtryk af dem«.

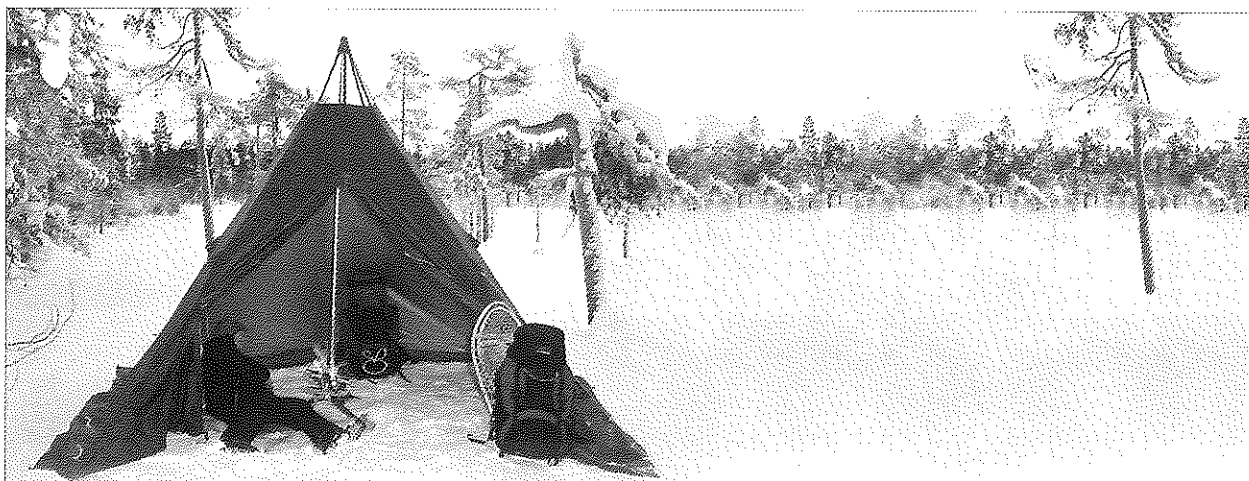
Derudover er stedet vigtigt. Der skal være »plads til naturen.« Et sted hvor naturen falder ind over én; hvor stilheden eller naturen virkelig kan høres, ses og lugtes. Desuden bør man selvfølgelig vælge en årstid, som er lidt mere passende for førstegangs friluftsnydende pensionister. Det er vigtigt, at de »elementære« betænkkeligheder ikke overtager fokus. Som to deltagere udtrykte det: »At sove ude i skoven om natten på denne årstid!« og »Kan jeg klare kulden og undgå at skulle op om natten?«

Evalueringen viste med al tydelighed, at de ældre brænder for at være ældre og samtidig stadig søger udfordringer. At tro, at livet slutter efter man

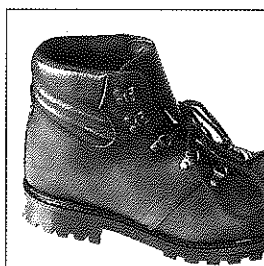
runder de 60 år eller går på pension, er en nedværdigelse af denne generation. Det er egentlig først her, man rigtig får mulighed for at beskæftige sig med det, der interesserer én. Vores gruppe ønskede at nyde naturen på dens præmisser: at suge til sig af årstidens forunderlighed, at samle kogler til juledekorationer, at økse og snitte en ske, at lave mad i jordovn og at lave ild med ildstål. Samtidig higede de efter udfordringer. Og som de slutteligt bekræftede hinanden i: »... men hvis børnebørnene kalder, så er det dem der har førstret«. Så er det vi må spørge: »Hvorfor så ikke tage børnebørnene med ud i skoven? – I har jo redskaberne allerede!«... det var alle med på!

TIL EFTERTANKE

Nutidens generationer er i dag præget af tanken om livslang læring. Vi er indstillede på hele tiden at skulle uddanne os, både for at kunne leve op til specifikke krav fra arbejdspladsen, men også i høj grad for vores egen skyld. Vi vælger uddannelse og karriere ud fra egen personlig interesse, for egen selvudviklings skyld. »Tænk på fremtidens

...Bliv godt udstyret !

Bergsøesvej 11 • 8600 Silkeborg • Tlf. 86 80 26 66 • Fax 86 80 38 66 • www.linaa.dk

© LINÅ

ældrebølge, en gruppe der vil have mange fysiske og psykiske kræfter, et stadigt højere uddannelsesniveau og en livserfaring med læring som livsstil.« (Raskin, 1999). Friluftslivet rummer mulighed for en fortsat selvudvikling, og det kan ligeledes være et element i den livslange læring. Derfor er der rige udviklingsmuligheder i kombinationen friluftsliv – ældrepedagogik.

Et andet perspektiv ved at kombinere friluftsliv med ældrepedagogik er videreformidlingsdimensionen. »Jo ældre man bliver, jo mere fylder fortiden, og med mindre man kun ønsker at leve i denne fortid, så er der fortsat et behov for fremtidsstrategier, der kan sikre, at de valg, der træffes i nuet, både giver mulighed for oplevelsen af livskvalitet her og nu og lægger spor for fremtiden.« (Wissendorf, 2000, s. 19). De spor kunne være ideer til aktiviteter med børnebørnene, men det kunne også være inspiration til at holde sig fysisk i gang, til at opleve flere naturområder i Danmark, til at prøve en klatrebane næste gang man er på tur, til at møde nye mennesker og til at finde på nye opskrifter til bålmad.

Der er mindst to vigtige faktorer, der skal tages hensyn til, før vi for alvor kan implementere ældre og ældrepedagogikken i friluftslivet. Den første er trygheden; et begreb, der betyder meget for ældres valg af aktiviteter. Den anden er myten om alderdommen; forstået som myten om hvad ældre kan, og specielt hvad de ikke kan. Både samfundets og den ældres egen opfattelse heraf skal ændres.

Ønskes yderlige oplysninger – kontakt da:

Lone: landersen63@hotmail.com

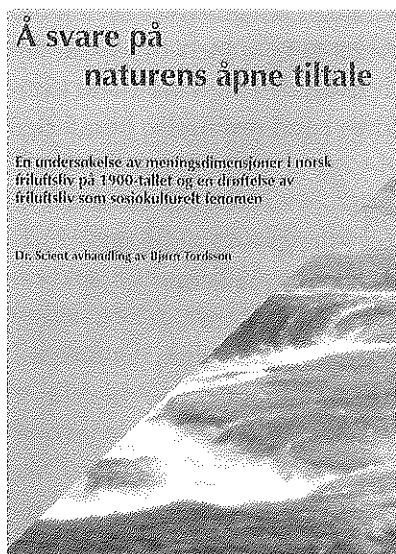
Kristine: kristinep@hotmail.com

Johs: johsodgaard@hotmail.com

Foto: Johs. Odgaard

AT BLIVE TIL NOGET STØRRE

EN OMGÆNGELIG MILEPÆL AF EN BOG BYDER SIG TIL FOR DE FRILUFTSLIVS-TÆNKENDE

*Af Steen Nepper Larsen,
cand. mag. i historie og samfundsfag,
ekstern lektor i filosofi og viden-
skabsteori (RUC). Ansvarlig for
kurset Danske friluftstradition og na-
tursyn på Friluftslivuddannelsen på
Institut for Idræt på KU. E-mail:
ida-steen@mobiliXnet.dk*

Anmeldelse af Bjørn Tordsson, Dr. Scient.-afhandling *Å svare på naturens åpne tiltale*. En undersøkelse av meningsdimensjoner i norsk friluftsliv på 1900-tallet og en drøftelse av friluftsliv som sosiokulturelt fenomen; Vefall, 2002, 478 sider (inkl. et Abstract på engelsk). E-mail: tordsson@c2i.net

»Den frie natur. Vi kan så godt lide at være i den frie natur, fordi den ikke mener noget om os.« - Friedrich Nietzsche, 1878
Dette værk er en imponerende

bedrift og et must for alle, der har mod på at tænke over, hvordan det dragende, ideologisk og normativt ladede og historisk foranderlige friluftsliv mon kan forstås og fortolkes. Enhver vandrer, skiløber og eventyrer ved, at Norge har meget at byde på, hvad angår friluftsliv - forkælet som de er deroppe med høje bjerge, øde vidder og voldsomme udvekslinger mellem temperaturer og temperamenter. De fleste ved også, at friluftslivet er en integreret og højt skattet del af den nationale tradition deroppe mod nord. Lidt højstemt kan det måske ligefrem hævdes, at læserne af dette blad vil forhånds-formode, at den norske sjæl (lig med den villede identitet) går i modtakt til dens integration i den effektive norske oliepengemaskine (lig med den faktiske virkelighed). Som samfunds-distanceret mod-identitet og praksis udgør friluftsliv bestemt et attraktivt og modsætningsfyldt forskningsfelt. Friluftslivet synes både at vende sig indad (mod det introspektive identitetsarbejde) og udad (mod samfundet, historien og de andre menneskers gøremål og tanker).

Tordsson fremhæver, at friluftslivet - der som ord i hvert fald kan spores tilbage til 1859 - hører intimt sammen med moderniteten, og at det ofte fungerer som dennes kritiske spejlbillede. Friluftslivet fungerer som indbegrebet af det »ægte«, det moralsk uangribelige, det identitetsgivende, det »oprindelige«,

det »tabte« og det »truede«. Naturmødet skaber et rum for identitetsarbejde, for sociale og individuelle sø(r)geprocesser og udfoldelsesmuligheder.

Naturen stiller krav til os, men befrier os også fra civilisationens støj, for en stund. Samfundet synes fraværende, og mennesket projicerer mening ind i den åbne tiltale, som naturen skænker os. Friluftslivet har en social funktion. Der kan skabes identitet og gruppetilhørsforhold i livtaget med naturen. Naturen åbner for en række eksistentielle perspektiver. Forfatteren skildrer, hvordan det sociale og sproglige dyr (mennesket) gennem friluftslivet søger en anden og større virkelighed bag begreberne og det normale, produktive lønarbejdsliv. Naturen åbner for en række valg og projekter; den tvinger den friluftende til valg og selvrefleksivitet. Naturmødet gennem friluftsliv indebærer både frihed og krav. Du kan gå den ene eller den anden vej, du kan fryse eller søge læ. Det er ikke givet, om du vil søge at højne din selvdisciplin gennem livtag med naturen, og/eller du vil søge det kontemplative, den mediterende pagt med naturen. Men givet er det, at mennesket er dømt til mening - og den søges ikke mindst i og gennem konkrete handlinger. Naturen byder på en sprogløs, åben tiltale; men den lover intet. Den er risiko, usikkerhed og kaos; den er mavepine, fuglesang, frysende lemmer, lav, faldende klippestykker, varmende solstråler,

indre billeder og balancesans. Jeg digter lidt videre på Tordssons strofer: Mennesket er selv natur, og det er indfældet i natur. At leve er at have og at være et mellemværende med naturen. Mennesket er en engageret, evindeligt tilblivende, stofskiftende og heldigvis aldeles nysgerrig art – en på én gang passende og upassende eksistens. Sent i afhandlingen sammenfattes det, at: »Gennem å leve i naturen erfarer vi oss selv på måter som kontrasterer mot hverdagens erfaringer og dermed også mot samfunnet.« Lidt før citeres Peter Wessel Zapffe for den smukke tanke, at klatring mod tindernes top er meningsløs som livet selv, hvorfor bjergbestigningen aldrig kan miste sin trolldom. Mennesket er således netop det dyr, der bl.a. kan fornøje sig med at vælge det meningsløst-meningsgivende, det nyttigt-unyttige.

Mennesket er, som den danske forfatter og filosof, Villy Sørensen, pointerede i Claus Bohms film *Filosof* (SFC 1996), det dyr, der ikke blot er, hvad det er, ifølge sin natur. Og jeg kan tilføje, at mennesket som natur bl.a. tilbydes friluftsliv - og det endda oftest af egen drift.

FRILUFTSLIV – DEFINERET OG HISTORISK BLOTLAGT

Tordsson definerer friluftsliv »som et livsområde som gir spesielle forutsetninger for at mennesker på et oplevelses- og handlingsplan kan bearbejde noen af de ambivalenser, motsetninger og livsutfordringer som hører med til den moderne tilværelsen.«

Friluftslivet har ikke en uforanderlig essens; det kan give

mennesker mening på mange forskellige måder. Tordsson gennemspiller på ca. 300 sider det norske friluftsliv igennem de sidste hundrede år under fem præcise overskrifter:

1. Friluftsliv omkring århundredeskiftet: Nationens identitet og den nye elites
2. Friluftslivet i mellemkrigstiden: Naturen som socialreformator
3. Efterkrigstidens friluftsliv: Tilpasning og afstand til det moderne
4. Friluftslivet i 1970-80'ernes samfund: Velfærd, miljøkrise og en ny livsstil - og endelig
- 5) Friluftslivet i vor egen tid: Det manglende fælles projekt?

Det bærende skelet i fremstillingen udgøres primært af årbøger fra Den Norske Turistforening, der er blevet udgivet siden 1868. Tordsson har læst alle årbøgerne fra 1890-2000 og anvender et hav af synspunkter og artikler fra foreningens skiftende skribenter som kildemateriale. Der er f.eks. tale om talrige ideologiske, nationalt-opbyggelige og civilisationskritiske opråb, men også om oplevelsesmæssige beretninger fra alnaturens herlige overskud af bjerge, stjerner, blomster, fællesskaber, snemasser, ture, tanker, dyr, erindringer og elve. Der bliver blandt andet prædikeret ganske verdsligt, når der værnes om steds- og landskabsidentiteten, eller når den raske gut formår at hæve sig over (i begge betydninger) det urbane søle. Forfattere som Fridtjof Nansen, Henrik Ibsen og Arne Næss dukker også frem af de nationale arkivers rige gemmer.

Som et hjælpemiddel for tanken skelnes der i afhandlingen mellem friluftslivet praksis, dets felt og dets diskurs – og på alle disse tre niveauer bliver der skabt mening. Praksis handler om oplevelsespotentialer, konkrete projekter (eksistentielle valg) og situationer »derude«. Feltet åbner for analytiske perspektiver på kontekst-dimensionerne natur, individ og samfund. Diskursen drejer sig om den sprogbrug, der verbaliserer og legitimerer, f.eks. ved at producere mening og skabe ideologi. Der pågår ofte en kamp om begrebs- og definitions magten over fænomenet friluftsliv. Skal det f.eks. »renses« for idræt og præstationer, for slalomski, mobiltelefoner og andre maskiner? Skal friluftsliv være anti-kommercielt og noget, der aldrig kan profesjonaliseres? Kan det være værdineutralt – eller skal det tvært imod vedkende sig samfundskritiske og mod-opdragende værdier? Skal friluftslivet dyrkes for dets - eller for ens - egen skyld? Er friluftslivet altid »gift« med værdien af det enkle liv?

HELGARDERENDE TEORI

Teoriarbejdet er eklekticistisk. Der trækkes på stort set alt tilgængeligt, lige fra Sartres eksistentialisme til Frankfurterskolens civilisationskritik, fra fænomenologi til dekonstruktivism, fra sociologi til filosofi, fra erfarings- og meningsteori til kropskulturteori, fra dybdeøkologi til socialkonstruktivism, fra hermeneutik til romantik. Det er Tordssons svaghed, at de forskellige filosofiske og teoretiske inspirationer kommer til at træde hinanden over tæerne, og at de sjældent udfordres af kil-

dematerialet eller får noget igen fra de indhøstede erkendelser af friluftslivets historik. Teorier bliver på sin vis lidenskabsløse, pragmatiske værktøjer i hænderne på Tordsson, der ikke har ønsket at skrive en »Grand Theory«, en stor forenende teori om friluftslivet.

En vis usikkerhed breder sig over teksten, når han forsøger at skrive om det store dyr i friluftslivets åbenbaring – med andre ord om Naturen. Her kunne en større filosofisk præcision have hjulpet gevaldigt. Tordsson må roses for sit righoldige og inspirerende noteapparat, hvori der neddrysses mange spidsfindige og problembevidste pointer (mellemregninger doneres gavmildt til den vågne læser); men til gengæld fremstår brødteksten ofte alt for konkluderende og postulerende. Hvorfor gjorde han mon ikke selve teksten rigere på højlydte, autonome og teoretisk anfægtende refleksioner? En doktorafhandling må ideelt set have modet til at vove at kreere nye begreber – og ikke blot demonstrere, hvorledes der kan tages skumbad i alt, hvad andre allerede har lavet.

Et alternativ til den detaljerige, men også noget plukkende og arrangerende (selvopfyldende?) historisk-diskursive fremstilling havde vel været at undersøge, hvad der faktisk har udgjort og udgør det konkrete friluftsliv (sociologisk - via kvantitative data, kvalitative interviews, biografisk kildemateriale, livshistoriske samtaler). Han kunne også med fordel have set på friluftslivs-diskursens idéhistorie i et internationalt perspektiv. Og hvis Tordsson havde anvendt den tyske filosof Ernst Blochs

kategori usamtidighed, kunne han også have vist, at de mentale fortolkninger af friluftslivet fra ét århundrede eller ét årti, absolut ikke altid klinger hurtigt af. Pudsigt er det eksempelvis, at afhandlingens semi-sakrale titel (Guds åbne tiltale ovenover og bag alting?) fungerer ganske fint i en post-moderne tid for plural forvirring og human-voluntær konstruktivisme.

Det irriterer mig, at Tordsson reducerer idrætten til at fungere efter en primitiv, friluftslivsfjern tab/vind-kode, at han abonnerer på et noget indskrænket og negativt præstations-begreb, at han ikke kan stave til Niklas Luhmann, at der er byttet rundt på siderne i indholdsfortegnelsen, at han ikke sonderer præcist mellem det natur- og kulturskønne (har han ikke læst Hegel og Adorno?), og at han ikke har mod på at gennemtænke begivenhedsbegrebets potens. Det fantastiske ved friluftslivet er jo netop, at der her indtræffer ustyrlige og uforudsete begivenheder, som man må søge at være værdig til at svare på, hvorfor traditionelle subjekt-objekt- og

bevidsthed-verden-dualismer så ganske herligt suspenderes. Her kunne han med stor gevinst have snuset til fænomenologiske værker af filosoferne Gilles Deleuze og Paul Ricoeur og idéhistorikeren Ole Fogh Kirkeby.

DEGENERERER FRILUFTSLIVET I VOR TID?

Friluftslivet har en egenverdi og udfoldes i sin egen ret, fastslår Tordsson. Naturoplevelserne er til for deres egen skyld uden nødvendigvis at skulle legitimeres af store fortællinger eller gøres repræsentative for noget helt andet. Friluftsliv er friluftsliv. Alt muligt andet er alt muligt andet.

Det frie liv mellem jord og himmel kan tydes som et bud på et laboratorium for det gode liv, hævder Tordsson. Anskuet fra den enkeltes perspektiv synes friluftslivet i dag at dreje sig om at blive bekræftet som integreret og fungerende subjekt. Friluftslivet er a. D. 2005 blevet den enkeltes personlige projekt – og dermed kan det gnidningsfrit integreres som »ufarligt« tilbud i samfundets store maskine at

tilbud og allehånde, udskiftelige gøremål. Anskuets på den samfundsmæssige akse, kan pædagoger og (semi)professionelle friluftere gøre naturen til den store, bekvemme hjælpelærer for tilpasning af adfærdsvanskelige unge, for imod et bjerg eller et vandfald kan ingen obsternasig, nogenlunde fornuftig sjæl protestere. En narkoman kan ikke matche en lavine, en ungdomskriminel ikke flytte en sø. Og det smarte og fikse er, at der må arbejdes sammen, når der slås lejr, tændes bål og laves mad. Den ydre natur inddrages som en uangribelig socialpædagog.

Friluftslivet kan også blive til et bio-politisk sundhedsøkonomisk satsningsområde. Bevægelse doneres som effektiv slankemiddelfri, antifedme-kur. Friluftsliv bliver recepten imod hjerte-kar-sygdomme, overflodsældigheder, stillesiddende arbejde og stress. Friluftslivet kan blive en kulisse for selvforbedrings- og tilpasningsteknikker. Friluftslivet kan blive gjort til et middel for at opnå en række samfundsmæssige mål, der eksplicit er på kollisionskurs med friluftslivets traditionelle glæder, der fortættes i ro, enkelhed, tålmodighed, nærvær, transcendens, ikke-nytte og frem for alt i pausen fra alt det sociale. Med andre ord: Kloge, ensomme og skarpe Nietzsche (se op), der elskede at vandre i de høje bjerge i Schweiz' sanseberusende Ober Engadin i omegnen af Sils-Maria under den høje sol, må overgive sig, hvis (eller måske snarere: når?) de manifesterede sociale krav kommer til at gennemsyre alt og alle. Tordsson redegør tankevæk-

kende og inciterende for de modsætninger, der blotlægges i friluftslivet, når det på én gang gøres til et rum for selvopdragelse og til en arena for (gen)opdragelse (socialisation). Hans historie er norsk, men den rammer også den danske nutid. Han demonstrerer en nødvendig og foruroligende problembevidsthed, om end han næsten fremstår som alt for drømmende og positiverende, og teksten bliver noget tung, omstændelig og ophobende.

Tordsson savner noget af sociologen Luhmanns analytiske kulde og filosofen Nietzsches smertende, smertelige, syrlige og sproglige elegance. Men der hersker ingen tvivl om, hvor han selv står. Væk med mytologien om en underliggende norsk, kulturel essens. »Snarere dreier det seg om å skape rom for åpne og lyttende samtaler, så a si varmen og lysende bål-plasser i tilværelsen, hvor mennesket får anledning til å formulere egne erfaringer og lytte til andres.« Friluftslivet har et »frigjørende potensiale«, og det kan stadig fungere som et kritisk korrektiv og som et alternativ til samfundet. Friluftslivet må ikke reduceres til at blive samfundets aflastning og sikkerhedsventil - eller blive til en kompensatorisk helligdag, eller et indhegnet friareal i et hav af grimhed.

Det bliver vi næppe uenige om, kære Tordsson - og den nære fremtid vil vise, om slige håb er mere end wishful thinking. Det paradoksale er jo, at den professionelle friluftsleders fornemste opgave er at gøre sig selv overflødig, og at friluftslivet af egen suveræn tilskyndelse - hinsides den pædagogisk tilret-

telagte omklamring og det bekymret-inducerede samfundsansvar - vist er ved at blive et jaget og sjældent stykke vildt.

EPILOG

Mine studerende og friluftsledere in spe var ikke i tvivl, da de en gråmeleret januardag 2005 højlydt proklamerede: »Tordsson ind i kanon'en« (dvs. Tordsson som obligatorisk læsning på alle niveauer i skolesystemet). Det er nok lidt for ambitiøst. Men alle didaktiske agenter udi livet i den frie luft kan med fordel tage Tordsson til sig. Hans værk må ind under huden og ind i tankens sprog.

Tordssons digre værk er en milepæl og en tradition, der må arves kritisk overskridende, hvis man har ambitioner om at blive taget alvorlig som fremtidig friluftslivsudforsker.

Bogen kan købes hos Bjørn for 400 nok. inkl. porto: tordsson@c2i.net.

Efter-og videreuddannelsen

Friluftsleder uddannelsen

Informationsmøde
tirsdag den 29. marts
Kl. 18,00
Rundetårn

Yderligere oplysninger
voksenpaedagogik.dk
tlf.: 76147100

CVU Vest
Skolebakken 171
6705 Esbjerg Ø

FRILUFTSBOGKLUBBEN

Af Carsten Damsgaard

Nu nærmer foråret sig, og i den forbindelse er der blevet »luget« lidt ud i boglisten. Denne gang er to bøger taget af boglisten.

Bogen »Basic canoeing« har mildt sagt ikke været en bestseller! Men der findes selvfølgelig også en hel del kanolitteratur på markedet. De sidste eksemplarer af denne amerikanske kano-bog er nu solgt til nedsat pris. Samtidig har vi taget en engelsk kajakbog af boglisten, der har været på boglisten i ikke mindre end 9 år! Men også her er markedet ved at være dækket.

Vi har været så heldige, at der er to medlemmer af foreningen, der har haft lyst til at anmelde de to nye bøger på listen. En ny dansk bog om friluftsliv og en norsk håndbog i »ude-

skole«. Vi har endvidere valgt ikke at have selve boglisten med i bladet. Dette skyldes primært pladsmangel, men er også i erkendelse af, at det er meget få bestillinger, der kommer med posten.

Det er hele tiden muligt at gå ind på foreningens hjemmeside og se den opdaterede bogliste samt at bestille bøgerne.

På vore nye hjemmeside er det om kort tid muligt at bestille online, hvilket betyder at det bliver meget enklere og hurtigere at bestille bøger. Så hold øje med hjemmesidens udvikling i den kommende tid!

Til sidst opfordres alle medlemmer til at komme med gode forslag til nye bøger i bogklubben. Man må også meget gerne melde sig som anmelder af kommende bøger.

FRILUFTSLIVET OG ØKOKULTUREN

af Ib Ivar Dahl

Anmeldt af Steffen Holberg

Det har altid ærgret mig, at der var så få danske bøger i Friluftsbogklubben. Det har Ib Dahl nu rådet bod på. Og ikke blot med en bog, der handler om bål-tænding, pakning af rygsæk og spiselige planter. Nej - Ibs bog handler om holdninger til friluftslivet.

Måske er det lidt forkert at kalde det en bog. I virkeligheden er det snarere en essaysamling med en række afsnit, der kan læses hver for sig. Flere af afsnittene lapper noget over hinanden, men hviler samtidig i sig selv. Det er velkendt, at Ib er kystens og øhavets mand, men i bogen kommer han langt til havs. Han mister dog ikke orienteringen, men navigerer efter naturens egne love.

Historiens gang er hans søkort. Den havn han søger er intet ringere end et signalement af dansk friluftsliv og dets kulturelle og naturgivne forudsætninger.

Det lykkes for Ib at finde havnen, men ligesom Odysseus må han langt omkring inden han når hjem. Ibs tale er kort og klar, men af og til bliver det næsten til en opremsning af historiske og kulturelle facts. Ib er kendt som en god historiefortæller og de afsnit i bogen, hvor han fortæller sin egen historie er efter min mening klart de bedste. Et af Ibs problemer i bogen er de fremmede kulturelle indlån i dansk friluftsliv som kajaken, kanoen, lavvuen osv. Hans

dilemma med, at vi hverken er eskimoer eller indianere, får han dog nogenlunde på plads til sidst. Om jeg er enig eller ej er ikke det vigtigste. Læs selv bogen. Det fortjener den.

Paperback kvalitet på 82 sider med mange flotte s/b fotos. Pris 150 kr.

FRITT FREM FOR UTESKOLE

af bl.a. Trond Vidar Vedum

Anmeldt af Mads Brodersen

Den danske skoleverden kan med stort udbytte se vore norske naboer over skulderen, når det kommer til at få børnene ud i naturen og naturen ind i den daglige undervisning. Bogen her er en oplagt mulighed for denne »skulderoverkigning«. I forordet fremgår det, at bogen er ment som en praktisk vejledning for den, som ønsker at flytte naturfagsundervisningen ud af klasserummet og til na-

turmiljøet omkring skolen. På dansk vil vi i denne sammenhæng tale om natur og teknik. Der er dog ikke noget, der taler imod at bruge bogen som inspiration i mange andre fag og i tværfaglige forløb. Ligesom mange friluftslærere vil kunne finde mange gode ideer i bogen, som kan inddrages i friluftslivet.

Bogen tager meget udgangspunkt i den praktiske aktivitet. Der er således ikke de lange og tunge teoretiske udredninger undervejs. Dette skal imidlertid ikke forstås sådan, at der ikke reflekteres teoretisk over praksis. Det er tydeligt, at denne bog er skrevet af personer med en lang og velovervejet erfaring inden for deres felt. Bogen kan bruges til teoretisk inspiration til videre studier, ligesom der er mange gode ideer og pædago-

giske overvejelser til, hvordan man kommer ud og får et godt udbytte af det. Afsnittene er emneopdelt og gør på den måde bogen til en god opslagsbog.

Bogen er på norsk hvilket kan skræmme nogen. Køb den alligevel og læs løs. Der er mange tegninger der understøtter teksten.

Paperback kvalitet med mange flotte illustrationer.

Bogbestilling kan ske fra hjemmesiden: www.danskfriluftsliv.dk

Kursus: Sansemotorik og udeliv

**Mandag den 30. maj 2005 kl. 9.00 til tirsdag den 31. maj 2005 kl. 15.00.
Internatkursus ved Båring Højskole, arrangeret af CVU Fyn.**

At sanse og bevæge sig er den fundamentale forudsætning for menneskets udvikling. Naturen er det ultimative rum for udvikling af sansemotorikken. Intet kunstigt miljø kan matche naturen i variation og udfordringer for sanserne og kroppen. Derfor er det vigtigt, at vi kender til og forstår at bruge naturen som udviklingsrum for børn og unge.

Kurset er baseret på at gøre pædagoger, lærere, forældre og andre, der arbejder med at få mennesker til at udvikle sig, til sikre, autentiske voksne i naturen. Kurset går altså ud på - med kærlig hånd - at få deltagerne til at flytte grænser.

Undervisere: Anne Brodersen, underviser ved CVU Fyn, bevægelseskonsulent
Bente Ekander, underviser ved CVU Fyn, billedkunstner
Mads Brodersen, lærer på Båring Højskole, sømand og naturmand

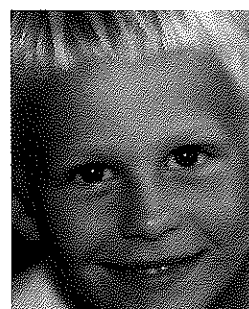
Pris: Kr. 2.900,-. Inkl. materialer og fuld forplejning.

Tilmeldingsfrist: 3. maj 2005.

Yderligere oplysninger og tilmelding:
Lisbeth Normand
CVU Fyn, Efter- og videreuddannelsen
Asylgade 7 - 9, 5000 Odense C.
Tlf. 6520 1735. Mail: lino@cvufyn.dk

CVU FYN

Center for Videregående Uddannelse Fyn tilbyder lærer- og pædagoguddannelser. CVU Fyn rummer tillige en omfattende efter- og videreuddannelse, kursusvirksomhed og forskning inden for det pædagogiske område.

Læs mere på
www.cvufyn.dk

Afsender:
Ole Larsen
Hertelsvej 6
4640 Fakse

91342 ARC
TERKEL BERG-SØRENSEN
SØTOFTEN 1
8600 SILKEBORG 8600 o 48/10

000

POST

B

PP

DANMARK

BESØG VORES NYE WEBSITE PÅ WWW.FRILUFTSLAGERET.DK

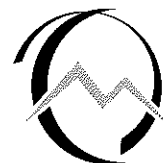
FRILUFTSLAGERET GIVER DIG RÅD

For os er friluftslivet en livsstil. Med en bred baggrundsviden inden for næsten alle former for udeaktiviteter, er vi i stand til at rådgive dig, uanset hvilken type udeliv, du dyrker.

Friluftslageret har det største udvalg af udstyr til friluftsliv. Kig forbi forretningen i Odense eller besøg vores butik på nettet på www.friluftslageret.dk og se vores store udvalg. Rekvirer katalog på 63 12 37 37 eller via hjemmesiden.

Ungdomsskolen, lærere og elever opnår 20% rabat på alle* varer i Friluftslageret.

(*Gælder ikke GPS, mad- og tilbudsvarer.)

friluftslageret

LÆSSØEGADE 12 · 5000 ODENSE C. · Tel.: 63 12 37 37 · Fax: 63 12 37 36 · WWW.FRILUFTSLAGERET.DK
ÅBNINGSTIDER I BUTIKKEN: MAN-TOR 10:00-17:30 · FRE 10:00 - 19:00 · LØR 10:00-14:00 · WEBSITEN ER ALTID ÅBEN